ORCID: 0009-0004-3284-2912
https://doi.org/10.58187/rim.141-142.05
CZU: 314.148(478)''1897''

OPEN ACCESS JOURNALS
CC BY

Constantin Ungureanu*

POPULAȚIA BASARABIEI CONFORM RECENSĂMÂNTULUI DIN 1897**

POPULATION OF BESSARABIA ACCORDING TO THE 1897 CENSUS

Rezumat: În acest studiu se analizează rezultatele recensământului populației Basarabiei din anul 1897. Volumului III cu referire la Basarabia, publicat în 1905, conține diverse informații valoroase despre locuitorii Basarabiei: numărul populației permanente și prezente; numărul locuitorilor după sex, vârstă și știința de carte; repartizarea populației după starea familiară, grupele sociale și locul de naștere; supușii străini după țara de origine sau cetățenie, repartizați pe județe, mediu urban și rural; distribuția populației după confesiuni, limba maternă, grupe de vârstă și știința de carte; structura populației după ocupațiile de bază, locul de trai. Informațiile diverse despre locuitorii Basarabiei sunt prezentate la nivel de județe, orașe și mediul rural, dar lipsesc informații la nivel de târguri și sate.

Cuvinte-cheie: Recensământ, Basarabia, populație, Rusia țaristă.

Summary: This study analyzes the results of the census of the population of Bessarabia in 1897. Volume III with reference to Bessarabia, published in 1905, contains various valuable information about the inhabitants of Bessarabia: the number of permanent and present population; the number of inhabitants by sex, age and literacy; distribution of the population according to family status, social groups and place of birth; foreign inhabitants by country of origin or citizenship, distributed by counties, urban and rural areas; population distribution by confessions, mother language, age groups and literacy; population structure according to basic occupations, place of residence. Various information about the inhabitants of Bessarabia is presented at the level of counties, cities and rural areas, but information at the level of fairs and villages is missing.

Keywords: Census, Bessarabia, population, Tsarist Russia.

* **Constantin Ungureanu**, constantin.ungureanu@sti.usm.md, doctor habilitat în istorie, cercetător științific principal la Institutul de Istorie al USM, https:// ror.org/0475kvb92, cercetător științific grad I la Muzeul Național al Bucovinei din Suceava.

** Studiul a fost elaborat în cadrul subprogramului 010401: Coordonatele modernizării social-economice, politice, administrative și culturale în Moldova, Basarabia, RASSM, RSSM și Republica Moldova în context regional și european (studii, documente, sinteze).

Recensământul rusesc din anul 1897

În perioada stăpânirii ruseşti, în Basarabia a fost organizat un singur recensământ al populației, în 1897, după criteriul limbii materne a locuitorilor. Pentru comparație, recensămintele austriece din 1880-1910, organizate în Bucovina, erau după criteriul limbii de comunicare a populației. În ambele cazuri, autoritățile ruseşti, respectiv austriece, nu au înregistrat populația din Basarabia sau Bucovina după criteriul etniei locuitorilor. Din această cauză, mai ales în localitățile urbane din Basarabia, mulți locuitori de alte etnii, care posedau limba rusă, au fost înregistrați ruși după limba maternă. Recensămintele din Bucovina nu au înregistrat separat pe evrei, armeni sau țigani, pe când în cazul Basarabiei, etniile respective au fost recenzate separat.

În 1905 s-au publicat informații generale ale acestui recensământ. În partea introductivă a volumului III cu referire la Basarabia se prezintă informații generale despre așezarea geografică, istoria regiunii și locuitorii care au trăit în spațiul dintre Prut și Nistru, despre administrația Basarabiei după anul 1812, despre relief, râuri, lacuri și climă, despre împărțirea administrativă a Basarabiei. În continuare se prezintă informații și statistici generale despre populația Basarabiei conform recensământului din anul 1897[1]. Volumul cu referire la Basarabia este disponibil și pe Internet[2].

Recensământul rusesc din 1897 conține diverse informații valoroase despre locuitorii Basarabiei: numărul populației permanente și prezente; numărul locuitorilor după gen, vârstă și știința de carte; repartizarea populației după starea familiară, grupele sociale și locul de naștere; supușii străini după țara de origine sau cetățenie, repartizați pe județe, mediu urban și rural; distribuția populației după confesiuni, limba maternă, grupe de vârstă și știința de carte; structura populației după ocupațiile de bază, locul de trai. Informațiile diverse despre locuitorii Basarabiei sunt prezentate la nivel de județe, orașe și mediul rural, dar lipsesc informații la nivel de târguri și sate.

Volumul III cu referire la Basarabia conține următoarele tabele statistice:

I. Populația actuală și populația permanentă (pag. 4-5);
II. Distribuția populației pe gospodării și compoziția acestora (pag. 6-9);
III.a. Numărul populației pe grupe de vârstă din zece în zece ani (pag. 10-11);
III.b. Distribuția populației după sex, vârstă (ani) și știința de carte (pag. 12-23);
IV. Copii mai mici de un an cu vârsta pe luni (pag. 24-25);
V. Distribuția populației după statutul familiei și grupele de vârstă (pag. 26-31);
VI. Distribuția populației pe grupe sociale și după locul nașterii (pag. 32-35);
VII. Distribuția locuitorilor originari din afara Basarabiei, după locul de naștere (pag. 36-39);

[1] *Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г. III. Бессарабская губерния,* Санкт-Петербург: Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел, 1905. с. IX-XXIII.

[2] https://www.prlib.ru/item/436602 - accesat la 26 mai 2025.

VIII. Distribuția populației după grupuri sociale (pag. 40-41);
IX. Distribuția populației după știința de carte, nivelul de instruire, grupe sociale și de vârstă (pag. 42-65);
X. Distribuția populației după grupe sociale și statutul familiar (pag. 66-67);
XI. Distribuția supușilor străini, pe țări (pag. 66-67);
XII. Distribuția populației după confesiuni (pag. 68-69);
XIII. Distribuția populației după limba maternă (pag. 70-73);
XIV. Distribuția populației după confesiuni și limba maternă (pag. 74-93);
XV. Distribuția populației după limba maternă, știința de carte și grupe de vârstă (pag. 94-131);
XVI. Distribuția populației după starea familiară și limba maternă (pag. 132-135);
XVII. Distribuția persoanelor cu dizabilități fizice, pe grupe de vârstă (pag. 136-140);
XVIII. Distribuția persoanelor cu dizabilități fizice, după limba maternă (pag. 141-145);
XIX. Distribuția persoanelor cu dizabilități fizice, pe grupe sociale (pag. 146-149);
XX. Distribuția populației după grupe de ocupație și vârstă (pag. 150-151);
XXI. Distribuția populației după grupe de ocupație (pag. 152-157);
XXII. Distribuția populației după grupe de ocupație și pe naționalități în funcție de limba maternă (pag. 158-215);
XXIII. Distribuția populației angajate în agricultură sau creșterea vitelor, pescuit și vânătoare, după activități industriale suplimentare (pag. 216-225);
XXIV. Distribuția populației după limba maternă și pături sociale (pag. 226-243);
XXV. Distribuția populației după confesiuni și grupe de vârstă din zece în zece ani (p. 244-253).

Locuitorii Basarabiei în 1897, după limba maternă

În 1897, în Basarabia locuiau 1.935.412 persoane (991.239 de gen masculin și 944.173 de gen feminin). După limba maternă, 920.919 (47,6%) din locuitorii Basarabiei erau români (oficial înregistrați moldoveni), 379.698 (19,6%) ucraineni (maloruși), 228.168 (11,8%) evrei, 155.774 (8%) ruși, 103.225 (5,3%) bulgari, 60.206 (3,1%) germani, 55.790 (2,9%) vorbitori de turcă, adică găgăuzi, 11.696 (0,6%) polonezi, 8.636 (0,4%) țigani, 2.737 greci, 2.471 bieloruși, 2.080 armeni, 848 albanezi, 3.164 de alte etnii[3]. Repartizarea pe județe a populației era astfel:

[3] *Первая всеобщая перепись населения Российской империи* ..., с. 70-73; Dinu Poștarencu, *Contribuții la istoria modernă a Basarabiei*, Chișinău, 2009, p.134.

Populația județelor din Basarabia, în 1897, după limba maternă[4]

Județele	total	română	ucraineană	bulgară	rusă	germană	turcă	evreiască	țigănească	alte
Akkerman	**265.247**	43.441	70.797	56.541	25.523	43.389	10.381	12.280	1.127	1.768
Bălți	**211.448**	140.201	24.067	31	14.106	2.145	11	27.252	1.546	2.089
Bender	**194.915**	87.984	21.048	14.833	18.507	5.613	27.576	16.643	848	1.863
Chișinău	**279.657**	175.926	5.196	1.095	33.339	2.352	69	54.486	1.825	5.369
Hotin	**307.532**	73.303	163.738	10	17.782	670	22	47.950	108	3.949
Ismail	**244.274**	95.495	47.871	30.587	30.235	4.781	17.723	11.715	1.121	4.746
Orhei	**213.478**	166.218	11.887	98	5.668	218	8	26.680	1.609	1.092
Soroca	**218.861**	138.351	35.094	30	10.614	1.038	-	31.162	452	2.120
Total	**1.935.412**	**920.919** ***47,6***	**379.698** ***19,6***	**103.225** ***5,3***	**155.774** ***8,0***	**60.206** ***3,1***	**55.790** ***2,9***	**228.168** ***11,8***	**8.636** ***0,4***	**22.996*** ***1,2***

*inclusiv: 11.696 polonă, 2.737 greacă, 2.471 bielorusă, 2.080 armeană, 848 albaneză, 777 tătară, 482 cehă, 476 franceză, 405 turcmenă, 1.024 de alte etnii.

[4] Первая всеобщая переписъ населения ..., с. 70-73; Dinu Poștarencu, Destinul românilor basarabeni sub dominația țaristă, Chișinău: CEP USM, 2012, p. 399-400.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, românii basarabeni locuiau mai compact în partea centrală și de nord a Basarabiei, fiind majoritari în județele Orhei (77,9%), Bălți (66,3%), Soroca (63,2%) și Chișinău (62,9%), iar în alte două județe constituiau majoritatea relativă a populației (45,1% în Bender și 39,1% în Ismail). Locuitorii Basarabiei erau înregistrați moldoveni, dar chiar în partea introductivă a studiului oficial se recunoștea românitatea populației dintre Prut și Nistru. Gr. Șirovskii, autorul studiului introductiv, menționa că „unii savanți îi consideră pe actualii moldoveni (români) un amestec al coloniștilor romani cu dacii, alții cred că ei sunt urmașii coloniștilor romani din Moesia, sosiți aici mult mai târziu”[5]. O altă precizare era că „... persoanele, care au indicat limba maternă rusa (velicorusa, malorusa și bielorusa) și româna ... , în marea lor majoritate aparțin la biserica ortodoxă”[6].

Ucrainenii erau majoritari în județul Hotin (53,2%) și aveau o reprezentare importantă în județele Akkerman (26,7%), Ismail (19,6%), Soroca (16%), Bălți (11,4%) și Bender (10,8%). Structura lingvistică a populației era cea mai diversă în județul Akkerman, unde, din totalul de 265.247 de locuitori, 70.797 (26,7%) erau ucraineni, 56.541 (21,3%) bulgari, 43.441 (16,4%) moldoveni, 43.389 (16,4%) germani, 25.523 (9,6%) ruși, 12.280 (4,6%) evrei, 10.381 (3,9%) găgăuzi[7].

În 1897, în 3 județe din sudul Basarabiei (Akkerman, Bender și Ismail) locuiau în total 704.436 persoane. După criteriul limba maternă, majoritatea relativă în aceste 3 județe o formau moldovenii (226.920 - 32,2%), urmați de ucraineni (139.716 – 19,8%), bulgari (101.961 – 14,5%), ruși (74.265 – 10,5%), găgăuzi (55.680 – 7,9%), germani (53.783 – 7,6%), evrei (40.638 – 5,8%). Erau și comunități mai mici de țigani (3.096), polonezi (2.094), greci (2.023), armeni (928), albanezi (838), bieloruși (520) etc. Românii basarabeni constituiau cca. ⅓ din populația acestui spațiu, ei locuind mai compact în partea de nord și de vest a teritoriului dat. Comparativ cu statisticile din 1860/1862, structura etnică a județelor din sudul Basarabiei nu s-a modificat semnificativ. Ponderea populației românești s-a menținut la același nivel (32,2-32,3%), proporția locuitorilor slavi (ruși, ucraineni, bulgari, polonezi) și găgăuzi s-a diminuat de la 54,6% la 53,1%, s-a redus cota-parte a țiganilor, grecilor, armenilor, dar a crescut ponderea germanilor (de la 6,9% la 7,6%) și evreilor (de la 4,4% la 5,8%)[8].

Deoarece recensământul a înregistrat limba maternă a locuitorilor, nu s-a reușit reflectarea corectă a structurii etnice a populației. În orașe, unde domina limba rusă, mulți moldoveni, ucraineni și reprezentanți ai altor etnii au fost înscriși drept ruși după limba maternă. În mediul rural, mai ales în satele cu populație mixtă moldo-ucraineană din nordul Basarabiei, mulți moldoveni au fost înscriși ruși ori ucraineni după limba maternă. Aceste diferențe ies în evidență,

[5] *Первая всеобщая переписъ населения* ..., c. X.

[6] *Ibidem*, p. XXII.

[7] Л.С. Берг, *Население Бессарабии (этнографический состав и численностъ)*, Петроград 1923, c. 42-45.

[8] Constantin Ungureanu, *Populația din sudul Basarabiei în perioada 1897-1941*, în „Destin Românesc”, nr.1-2 (87-88), Chișinău 2014, p. 84.

dacă comparăm rezultatele recensământului din 1897 cu datele statistice oficiale din 1862 și 1901, sau estimarea lui Butovici pentru anul 1907, unde populația era înregistrată după criteriul etnic[9].

Neajunsurile acestui recensământ au fost remarcate și de istorici sovietici. Astfel, V. Zelenciuk punea la îndoială veridicitatea cifrelor pentru moldoveni, ruși și ucraineni în orașe și mediul rural. El constata că în 1897, procentul moldovenilor a fost diminuat în județele Orhei (cu 2,4%), Bălți (cu 5,2), Soroca (cu 3,1), Hotin (cu 0,4), Bender (cu 7,6), Akkerman (cu 0,4), Ismail (cu 7,2%). După estimările sale, cca. 18,5 mii moldoveni în orașe și cca. 70 mii din sate au fost înscriși ruși sau ucraineni. Astfel, în 1897, în realitate erau 1009,4 (52,1%) moldoveni, 330,6 (17%) ucraineni, 123,1 (6,4%) ruși[10].

Locuitorii Basarabiei, după confesiuni

Marea majoritate a populației Basarabiei era ortodoxă. Principalele etnii de alte confesiuni erau evreii, germanii și polonezii. Structura populației, după limba maternă și confesiuni era astfel:

Locuitorii Basarabiei, după limba maternă și confesiuni, în 1897[11]

Limba maternă	Total	ortodocși	lipoveni	mozaici	luterani	reformați	romano-catolici	armeni gregorieni	armeni catolici	alții
română	**920.919**	920.692	14	91	9	-	37	58	-	18
ucraineană	**379.698**	378.062	301	26	42	5	1.228	12	9	13
rusă	**155.774**	127.106	26.482	684	176	7	1.090	188	17	24
bulgară	**103.225**	103.116	-	2	103	-	3	-	-	1

[9] Idem, *Populația Bucovinei și Basarabiei sub stăpâniri străine (1774/1812 - 1918)*, Suceava, 2020, p. 398, 400, 417.

[10] В.С. Зеленчук, *Население Бессарабии и Поднестровия в XIX в. (этнические и социально-демографические процессы)*, Кишинёв: Штиинца, 1979, с. 156-158.

[11] Calculat după: *Первая всеобщая перепись населения* ..., с. 74-77.

evreiască	**228.168**	538	-	227.530	37	1	18	-	1	43
germană	**60.206**	1.016	-	60	52.920	231	5.821	2	37	119
găgăuză	**55.790**	55.615	-	3	5	-	1	114	-	52
poloneză	**11.696**	428	-	4	55	1	11.100	24	84	-
țigănească	**8.636**	8.628	-	-	-	-	-	6	-	2
greacă	**2.737**	2.701	-	-	-	-	10	26	-	-
bielorusă	**2.471**	706	1.735	-	-	-	30	-	-	-
armeană	**2.080**	57	-	-	3	-	126	1.812	81	1
albaneză	**848**	836	-	2	-	-	-	10	-	-
alte	**3.164**	1.498	-	126	184	339	361	13	17	626
Total	**1.935.412**	**1.600.999** ***82,7***	**28.532** ***1,5***	**228.528** ***11,8***	**53.534** ***2,8***	**584** ***0,03***	**19.825** ***1,0***	**2.265** ***0,1***	**246** ***0,01***	**899** ***0,05***

Așadar, 99,6-99,9% dintre moldoveni, ucraineni, bulgari, găgăuzi și țigani, precum și 98,6-98,7% dintre greci și albanezi erau de religie ortodoxă. Locuitorii, care au recunoscut rusa ca limbă maternă, erau în proporție de 81,6% ortodocși, 17% lipoveni. Majoritatea germanilor (87,9%) erau luterani, 9,7% – catolici, 0,4% – reformați (în Șaba). Polonezii erau în proporție de 94,9% romano-catolici. Cât privește comunitatea armeană din Basarabia, 87,1% erau gregorieni, 6,1% – ro-

mano-catolici, 3,9% – armeni catolici. Totodată, majoritatea bieloruşilor (70,2%) erau lipoveni, doar 28,6% considerându-se ortodocşi. Marea majoritate a lipovenilor, vorbitori de limbă bielorusă, erau concentraţi în judeţul Hotin. Din 2.689 lipoveni ai judeţului, 1.497 considerau bielorusa şi 1.187 – rusa drept limbă maternă[12].

Recensământul din anul 1897 prezintă informaţii interesante despre locuitorii Basarabiei după confesiuni, repartizaţi pe grupe de vârstă şi sex:

Locuitorii Basarabiei, după confesiuni şi grupe de vârstă, în 1897[13]

Categorie de vârstă	Total	Ortodocşi	Evrei	Luterani	Lipoveni	Romano-catolici	Armeni ortodocşi	Musulmani	Reformaţi
În cifre absolute									
sub 10 ani	**547.614**	455.382	61.803	17.625	8.368	3.719	396	12	186
10-20 ani	**440.450**	362.870	55.183	12.205	6.418	3.087	412	14	129
20-30 ani	**284.663**	228.394	38.243	7.689	3.910	5.423	306	546	76
30-40 ani	**241.011**	200.261	27.642	6.367	3.433	2.807	340	16	79
40-50 ani	**179.970**	149.923	20.702	4.284	2.588	2.057	300	11	51
50-60 ani	**125.684**	105.286	14.041	2.851	1.784	1.400	234	10	38
p. 60 ani	**116.020**	98.883	10.914	2.513	2.031	1.332	277	8	25
Total	**1.935.412**	**1.600.999**	**228.528**	**53.534**	**28.532**	**19.825**	**2.265**	**617**	**584**
În % faţă de locuitorii anumitei confesiuni									
sub 10 ani	***28,3***	*28,4*	*27,0*	*32,9*	*29,3*	*18,8*	*17,5*	*1,9*	*31,8*
10-20 ani	***22,8***	*22,7*	*24,1*	*22,8*	*22,5*	*15,6*	*18,2*	*2,3*	*22,1*
20-30 ani	***14,7***	*14,3*	*16,7*	*14,4*	*13,7*	*27,3*	*13,5*	*88,5*	*13,0*
30-40 ani	***12,4***	*12,5*	*12,1*	*11,9*	*12,0*	*14,2*	*15,0*	*2,6*	*13,5*
40-50 ani	***9,3***	*9,4*	*9,1*	*8,0*	*9,1*	*10,4*	*13,2*	*1,8*	*8,7*
50-60 ani	***6,5***	*6,6*	*6,1*	*5,3*	*6,2*	*7,1*	*10,3*	*1,6*	*6,5*
p. 60 ani	***6,0***	*6,2*	*4,8*	*4,7*	*7,1*	*6,7*	*12,2*	*1,3*	*4,3*
Total	***100,0***	***100,0***	***100,0***	***100,0***	***100,0***	***100,0***	***100,0***	***100,0***	***100,0***

Datele statistice din acest tabel ne demonstrează că, proporţia cea mai mare a copiilor până la 10 ani se înregistra la locuitorii de confesiune luterană (32,9% din total), reformată (31,8%) şi la lipoveni (29,3%). Cei mai mulţi locuitori romano-catolici erau de 20-30 de ani (5.423 persoane, inclusiv 4.145 de sex mas-

[12] *Первая всеобщая перепись населения* ..., с. 92.
[13] Calculat după: *Первая всеобщая перепись населения* ..., с. 244-245.

culin), o bună parte fiind tineri militari sosiți din alte gubernii ale Imperiului Rus. Din totalul de 617 musulmani, 544 erau tineri de 20-30 de ani, care evident erau în serviciul militar. După categorii de vârstă, cel mai echilibrat era numărul armenilor gregorieni, în rândul lor fiind înregistrat cel mai mare procent al persoanelor de peste 40 de ani. La ortodocși era mult mai mare numărul persoanelor de sex masculin (822.767) față de sex feminin (778.232), diferența fiind de 44.535 persoane. În schimb, la evrei, lipoveni și armeni gregorieni erau mai multe persoane de sex feminin[14].

Populația urbană și rurală din Basarabia, în 1897

În Basarabia, ca și în Bucovina, structura etnică și lingvistică a populației se deosebea substanțial în mediul urban și rural. Din cauza dominației limbii ruse în administrație, învățământ, în biserici, pe parcursul stăpânirii ruse s-a produs rusificarea locuitorilor mai ales din principalele localități urbane din Basarabia. Deoarece recensământul din 1897 s-a efectuat după criteriul limbii materne a locuitorilor, mulți locuitori de diferite etnii din orașe, care cunoșteau limba rusă, au fost înregistrați drept vorbitori de limbă rusă.

În 1897, în spațiul dintre Prut și Nistru erau 12 orașe, dintre care 5 (Ismail, Bolgrad, Chilia, Cahul și Reni) în județul Ismail. Chișinău avea 108.483 locuitori, alte orașe importante fiind Bender (31.797), Akkerman (28.258), Ismail (22.295), Bălți (18.478), Hotin (18.398).

În studiul introductiv al recensământului se publică lista suburbiilor orașelor din Basarabia, fiind indicat numărul total al locuitorilor. Cele mai mari suburbii ale Chișinăului după numărul de locuitori erau Malina Mică (4.119 persoane), Șoseaua Munceşti (2.127), Buiucani (2.073), Tabacheria (1.691), Melestiu (1.688), Guțulevca (1.197), Bariera Sculeni (1.109), Caucaz (1.006), Schinoasa (820), Valea Dicescul (684) etc. În componența orașului Bender se aflau suburbiile Gâsca (2.255 persoane), Caucaz (1.555), Balca (1.549), Borisovca (1.199), Protegailovca (910), Plavni (732), Lipcanii Vechi (655), Lipcanii Noi (529), Priițițovca (439). La orașul Ismail aparțineau suburbiile sau mahalalele Largeanca (1.539), Broasca (1.370), Necrasovca Veche (1.186), Necrasovca Nouă (1.139), Safian (906), Cugurlui (781), Matrosca (778), Trubaevca (725). Cele mai mari suburbii ale Chiliei erau Forștadt (1.973), Nategailovca (1.338), Maiachi (1.060), Slobozia moldovenească (810). Deși aveau o administrație aparte, posadele Turlachi (6.574 persoane) și Păpușoi (3.644) aparțineau de orașul Akkerman[15].

În localitățile urbane din Basarabia trăiau 293.332 locuitori (15,1% din totalul populației), inclusiv 109.065 (37,2%) evrei, 71.621 (24,4%) ruși, 46.214 (15,7%) ucraineni, doar 41.549 (14,2%) moldoveni, 11.571 (3,9%) bulgari, 6.154 (2,1%) polonezi. Situația pe orașe era următoarea:

[14] *Первая всеобщая переписъ населения* ..., с. 245.
[15] *Ibidem*, p. IV-VI.

Populația orașelor din Basarabia, în 1897, după limba maternă[16]

Orașele	Total	evreiască	rusă	ucraineană	română	bulgară	polonă	germană	greacă	armeană	alte
Chișinău	**108.483**	49.829	29.299	3.393	19.081	925	3.247	1.270	306	369	764
Bender	**31.797**	10.632	10.984	6.112	2.338	112	1.017	306	11	65	220
Akkerman	**28.258**	5.573	5.724	15.183	221	288	165	218	38	608	240
Ismail	**22.295**	2.736	7.797	8.271	1.589	936	125	63	503	93	182
Bălți	**18.478**	10.323	3.627	581	3.157	7	533	103	16	50	81
Hotin	**18.398**	9.210	4.676	3.974	47	2	427	23	2	9	28
Soroca	**15.351**	8.745	2.235	760	3.206	2	302	22	5	4	70
Orhei	**12.336**	7.135	1.273	150	3.405	5	118	10	8	70	162
Bolgrad	**12.300**	1.199	1.391	306	612	8.478	94	15	40	6	159
Chilia	**11.618**	2.144	2.200	4.555	2.495	87	21	18	44	7	47
Cahul	**7.077**	809	1.225	1.557	2.786	79	30	23	323	12	233
Reni	**6.941**	730	1.190	1.372	2.612	650	75	29	139	-	144
Total	**293.332**	**109.065** ***37,2***	**71.621** ***24,4***	**46.214** ***15,7***	**41.549** ***14,2***	**11.571** ***3,9***	**6.154** ***2,1***	**2.100** ***0,7***	**1.435** ***0,5***	**1.293** ***0,4***	**2.330*** ***0,8***

*inclusiv 446 țigănească, 411 tătară, 342 bielorusă, 342 turcă, 176 cehă.

[16] *Первая всеобщая перепись населения* ..., c. 70-73; Dinu Poștarencu, *Contribuții la istoria modernă* ..., p. 134.

Orașele din nordul și centrul Basarabiei erau dominate de evrei, ei formând majoritatea în Orhei (57,8%), Soroca (56,9%), Bălți (55,9), Hotin (50,1%) și o pondere importantă în Chișinău (45,9%), Bender (33,4%), Akkerman (19,7%), Chilia (18,5%). Velicorușii locuiau în număr mare în orașele basarabene, având o pondere mai importantă în Ismail (34,9%), Bender (34,5%), Chișinău (27%), Hotin (25,4%), Akkerman (20,2%), Bălți (19,7%), Chilia (18,8%). Malorușii (ucrainenii) erau cel mai bine reprezentați în orașele Akkerman (53,7%), Chilia (39,2%), Ismail (37,1%), Cahul (22%), Hotin (21,6%), Reni (19,8%), Bender (19,2%). Moldovenii erau minoritari în toate orașele din Basarabia, fiind mai bine reprezentați în Cahul (39,4%), Reni (37,6%), Orhei (27,6%), Chilia (21,4%), Soroca (20,9%), Chișinău (doar 17,6%). În Bolgrad, majoritatea locuitorilor (68,9% din total) erau bulgari[17].

Structura lingvistică a populației era diversă în orașele din sudul Basarabiei. În 1897, în 7 orașe din județele Akkerman, Bender și Ismail trăiau 120.286 de persoane, inclusiv 37.356 (31%) ucraineni, 30.511 (25,4%) ruși, 23.823 (19,8%) evrei, 12.653 (10,5%) moldoveni, 10.630 (8,8%) bulgari, 1.527 (1,3%) polonezi, 1.098 greci, 791 armeni, 672 germani, 300 găgăuzi, 297 bieloruși etc[18].

Cele mai urbanizate comunități etnice din Basarabia erau evreii și rușii. În 12 orașe trăiau 47,8% din totalul evreilor și 46% din persoanele, care la recensământ au recunoscut rusa ca limbă maternă. În orașe locuiau de asemenea majoritatea persoanelor de etnie armeană (62,2% din total), poloneză (52,6%) și greacă (52,4%). Totodată, doar 12,2% din ucraineni, 11,2% din bulgari, 5,2% din țigani, 4,5% din moldoveni, 3,5% din germani și 0,6% din găgăuzi trăiau în localități urbane[19].

În localitățile rurale, din totalul de 1.642.080 locuitori, 53,5% erau moldoveni, urmați de ucraineni (20,3%), evrei (7,2%), bulgari (5,6%), ruși (5,1%), germani (3,5%), găgăuzi (3,4%). Structura lingvistică a populației rurale din județele Basarabiei era următoarea:

Populația rurală a județelor din Basarabia, în 1897, după limba maternă[20]

Județele	Total	română	ucraineană	bulgară	rusă	germană	turcă	evreiască	țigănească	alte
Akkerman	**236.989**	43.220	55.614	56.253	19.799	43.171	10.333	6.707	1.105	787

[17] Л.С. Берг, *Население Бессарабии ...* , с. 42-45.
[18] Constantin Ungureanu, *Populația din sudul Basarabiei în perioada 1897-1941*, p. 83.
[19] Calculat după recensământul din anul 1897.
[20] *Первая всеобщая перепись населения ...*, с. 70-73; Dinu Poștarencu, *Destinul românilor basarabeni ...*, p. 399-400.

Bălți	**192.970**	137.044	23.486	24	10.479	2.042	8	16.929	1.540	1.418
Bender	**163.118**	85.646	14.936	14.721	7.523	5.307	27.572	6.011	844	558
Chișinău	**171.174**	156.845	1.803	170	4.040	1.082	31	4.657	1.679	867
Hotin	**289.134**	73.256	159.764	8	13.106	647	21	38.740	108	3.484
Ismail	**184.043**	85.401	31.810	20.357	16.432	4.633	17.475	4.097	983	2.855
Orhei	**201.142**	162.813	11.737	93	4.395	208	8	19.545	1.491	852
Soroca	**203.510**	135.145	34.334	28	8.379	1.016	-	22.417	440	1.751
Total	**1.642.080**	**879.370 *53,5***	**333.484 *20,3***	**91.654 *5,6***	**84.153 *5,1***	**58.106 *3,5***	**55.448 *3,4***	**119.103 *7,2***	**8.190 *0,5***	**12.572* *0,8***

*inclusiv 5.542 polonă, 2.129 bielorusă, 1.302 greacă, 836 albaneză, 787 armeană.

După recensământul din anul 1897, majoritatea covârșitoare a populației rurale era românească în județele Chișinău (91,6%), Orhei (80,9%), Bălți (71%), Soroca (66,4%) și Bender (52,5%), iar în județul Ismail constituia 46,4%. Doar în județul Hotin, majoritatea locuitorilor de la sate erau ucraineni (55,3%), urmați de moldoveni (25%) și evrei (13,4%). Cea mai diversă era populația rurală din județul Akkerman, unde locuiau în număr mare bulgari (23,7%), ucraineni (23,5%), moldoveni (18,2%), germani (18,2%), ruși (8,4%), găgăuzi (4,4%), evrei (2,8%)[21].

La sfârșitul secolului al XIX-lea, în localitățile rurale din sudul Basarabiei, moldovenii constituiau majoritatea relativă de 36,7%, urmați de ucraineni (17,5%), bulgari (15,6%), găgăuzi (9,5%), germani (9,1%) și ruși (7,5%). Dintre locuitorii de alte etnii, cei mai mulți erau evrei (16.815), urmați de țigani (2.932), greci (925), albanezi (836), polonezi (567), bieloruși (223), armeni (137) etc. De remarcat,

[21] Л.С. Берг, *Население Бессарабии ...* , p. 42-45.

însă, că cele trei județe din sudul Basarabiei cuprindeau și multe localități din afara Bugeacului (din actualele raioane Cahul, Cantemir, Leova, Cimișlia, Căușeni, Hâncești, Anenii Noi), unde marea majoritate a populației era de etnie română.

Localitățile cu peste 500 de locuitori, în 1897

Recensământul rusesc din anul 1897 nu oferă însă date despre structura etnică, lingvistică sau confesională pentru satele și târgurile din Basarabia. Din cauza lipsei informațiilor pe localități, este dificil de realizat o comparație mai exactă, pentru anumite spații din zona rurală a Basarabiei. Totuși, în 1905 s-a publicat o statistică a Imperiului Rus, în care sunt incluse toate localitățile cu peste 500 de locuitori, fiind indicat numărul total de persoane (inclusiv după sex) și precizat numărul persoanelor de anumite confesiuni, care constituiau peste 10%. Statistica cuprinde și orașele, târgurile, coloniile, satele din Basarabia, plasate în ordine alfabetică[22]. Informațiile statistice respective sunt disponibile și pe Internet[23]. În sursa dată erau incluse 12 orașe și 1.007 localități rurale cu peste 500 de locuitori (inclusiv 16 sate cu puțin sub 500 de persoane), care aveau o populație totală de 1.725.772 de persoane. Târgurile și satele cu peste 500 de locuitori (1.007) erau locuite de 1.432.440 de persoane[24].

În cazul Basarabiei, datorită publicării acestei statistici, pot fi precizate localitățile rurale, unde peste 10% din locuitori erau evrei, lipoveni sau protestanți (aproape exclusiv etnici germani). Marea majoritate a evreilor din localitățile rurale trăiau în târguri și în coloniile rurale din nordul Basarabiei. După sursa dată, în toată provincia erau 22 de târguri, doar în două (Florești și Gura-Galbenă), ponderea evreilor fiind sub 10%. În 3 târguri (Cimișlia, Criuleni și Tatarbunar), evreii constituiau doar cca. 16-17% din total, iar în alte 4 târguri (Căușenii Noi, Hâncești, Petrovca (Ceaga) și Sculeni), ponderea acestora era de cca. 41-46%. În celelalte 13 târguri, marea majoritate a locuitorilor (de la 57% până la 95%) erau de etnie evrei. După calculele noastre, în 20 de târguri din Basarabia (fără Florești și Gura-Galbenă), în 1897 locuiau 97.138 persoane, dintre care 60.455 (62,2%) erau evrei[25].

În nordul Basarabiei existau atunci și 9 colonii rurale (7 în județul Soroca și două în Bălți), locuite de 12.086 persoane, dintre care 11.395 (94,3%) erau evrei. În afară de târguri și colonii, evreii erau majoritari în localitățile rurale Romanovca din județul Bender (70,4%), Pârlița (68,4%), Ungheni (58,9%), Secureni (56,1%), și constituiau o pondere importantă în satele Bairamcea (36,1%), Tarutino (36%), Cremenciug (29,5%), Baimaclia (28,2%). Așadar, după recensă-

[22] *Населённые места Российской империи в 500 и более жителей с указанием всего наличного в них населения и числа жителей преобладающих вероисповеданий, по данным первой всеобщей переписи населения 1897 г.*, Санкт Петербург, 1905, с. 3-10.

[23] https://viewer.rusneb.ru/ru/000200_000018_v19_rc_1792161?page=21&rotate=0&theme=white - accesat la 26 mai 2025.

[24] *Населённые места Российской империи в 500 и более жителей*, с. VIII.

[25] Constantin Ungureanu, *Populația Bucovinei și Basarabiei* ..., p. 394.

mântul din 1897, în localitățile rurale din Basarabia locuiau 119.103 evrei, dintre care, 60.455 (50,8%) trăiau în 20 de târguri, 11.395 (9,6%) – în 9 colonii rurale din județele Soroca și Bălți, 11.216 (9,4%) – în 8 sate, menționate mai sus, unde peste 28% din locuitori erau evrei. În restul satelor basarabene trăiau dispersat 36.037 evrei[26].

După recensământul din 1897, lipovenii erau majoritari în 4 localități din județul Ismail (Vilcov – 2.900 (68,6%), Jebrieni – 1.338 (96%), Coreacica – 733 (71,2%) și Podcovca – 467 (90,3%)), în 2 sate din județul Soroca (Cunicea – 1.867 (97,7%) și Pocrovca – 660 (100%)), și în satul Hrubna din județul Hotin (1.500 sau 95,2% din total)[27]. În statistica respectivă a recensământului nu sunt incluse satele Muravleanca, Necrasovca Nouă și Necrasovca Veche din județul Ismail, locuite în 1907 exclusiv de lipoveni (după studiul lui Butovici).

Germanii luterani erau concentrați în 29 de sate (cu peste 500 de locuitori) din județul Akkerman și în câteva sate din județele Ismail și Bender. În județul Akkerman, 26 de sate aveau peste 89% din locuitori protestanți. În 1897, în aceste sate trăiau 31.870 persoane, inclusiv 30.386 (95,3%) luterani. Alte două sate din județul Ismail (Albota de Sus și Marazlievca) aveau cca. 94-96% din locuitori de confesiune protestantă. Mai puțin de 90% de germani protestanți trăiau în satele Arcizul Vechi (73,3%), Tarutino (52,6%), Nicolaevca Nouă (32,4%), Sariari (13,9%), Romanovca (13,6%)[28]. Satul Crasnoe era singura localitate din Basarabia, populată aproape exclusiv de germani catolici (1.756 persoane sau 97,9% din total). În colonia Șaba trăiau 588 de protestanți, în principal reformați elvețieni, vorbitori de limbă franceză sau germană[29]. Astfel, sursa dată ne ajută să identificăm localitățile rurale din Basarabia, locuite în principal de evrei, lipoveni și germani luterani.

Populația Basarabiei după gen și categorii de vârstă

Cei mai mulți locuitori ai Basarabiei erau copii, adolescenți și tineri. Din totalul populației, 547.614 (28,3%) erau copii până la 10 ani, 440.450 (22,8%) - de la 10 până la 20 de ani, 525.674 (27,2%) - de la 20 până la 40 de ani, 305.654 (15,8%) – de la 40 până la 60 de ani, doar 116.020 (6%) persoane fiind mai în vârstă de 60 de ani. Astfel, 988.064 (51%) locuitori erau copii și tineri până la 20 de ani, pe când doar 421.674 (21,8%) persoane erau mai în vârstă de 40 de ani.

Structura populației, după vârste și gen, se deosebea în mediul urban și rural:

[26] *Ibidem*, p. 394.
[27] *Населённые места Российской империи в 500 и более жителей*, с. 4-8.
[28] Constantin Ungureanu, *Populația Bucovinei și Basarabiei* ..., p. 395.
[29] *Населённые места Российской империи в 500 и более жителей*, с. 3-10.

Locuitorii Basarabiei, în 1897, după medii, gen și categorii de vârste[30]

Categorii de vârstă	Total locuitori		De gen masculin		De gen feminin	
	absolut	%	absolut	%	absolut	%
În orașe						
până la 10 ani	**71.137**	*24,25*	35.512	*23,48*	35.625	*25,07*
10-20 ani	**64.978**	*22,15*	30.991	*20,49*	33.987	*23,92*
20-30 ani	**54.346**	*18,53*	32.227	*21,31*	22.119	*15,57*
30-40 ani	**36.788**	*12,54*	18.572	*12,28*	18.216	*12,82*
40-50 ani	**27.692**	*9,44*	14.371	*9,50*	13.321	*9,37*
50-60 ani	**19.554**	*6,67*	9.818	*6,49*	9.736	*6,85*
peste 60 ani	**18.837**	*6,42*	9.741	*6,44*	9.096	*6,40*
Total	**293.332**	***100,0***	**151.232**	***100,0***	**142.100**	***100,0***
În localitățile rurale						
până la 10 ani	**476.477**	*29,02*	239.402	*28,50*	237.075	*29,56*
10-20 ani	**375.472**	*22,87*	189.731	*22,59*	185.741	*23,16*
20-30 ani	**230.317**	*14,03*	113.780	*13,54*	116.537	*14,53*
30-40 ani	**204.223**	*12,44*	104.797	*12,48*	99.426	*12,40*
40-50 ani	**152.278**	*9,27*	80.978	*9,64*	71.300	*8,89*
50-60 ani	**106.130**	*6,46*	56.743	*6,75*	49.387	*6,16*
peste 60 ani	**97.183**	*5,92*	54.576	*6,50*	42.607	*5,31*
Total	**1.642.080**	***100,0***	**840.007**	***100,0***	**802.073**	***100,0***

Datele statistice din tabelul respectiv ne demonstrează că, proporția copiilor și adolescenților era mai mare în localitățile rurale, datorită natalității mai mari la sate, iar în orașe era mai mare proporția locuitorilor de la 20 până la 40 de ani. Totodată, speranța de viață era mai mare la bărbați, mai ales în mediul rural. În orașe trăiau cu peste 9 mii mai multe persoane de gen masculin, dar această diferență se datora persoanelor în vârstă de la 20 până la 30 de ani (32.227 bărbați față de doar 22.119 femei). Diferența de 10.108 la această categorie de vârstă se explică prin staționarea în orașe a militarilor, originari din alte gubernii, dar și prin afluxul tinerilor spre orașe, în căutarea unui loc de muncă. La alte categorii de vârstă, diferența numerică dintre bărbați și femei în orașe nu era semnificativă[31].

În mediul rural trăiau 840.007 persoane de sex masculin față de doar 802.073 persoane de sex feminin, adică cu aproape 38 mii persoane mai multe de sex bărbătesc. Doar la categoria de vârstă de la 20 la 30 de ani erau mai multe femei (116.537) decât bărbați (113.780). Evident, o parte din tineri erau mobilizați în armată, ori au plecat la orașe pentru a munci. Predominarea populației masculi-

[30] Calculat după: *Первая всеобщая переписъ населения* ..., c. 10-11.
[31] *Первая всеобщая переписъ населения* ..., c. 10-11.

ne se înregistra aproape la toate categoriile de vârstă, dar diferența era mai pronunțată la populația de peste 40 de ani. Bunăoară, la populația rurală în vârstă de 40-50 ani reveneau 80.978 bărbați și doar 71.300 femei, la persoanele de 50-60 ani – 56.743 bărbați față de 49.387 femei, la cei de 60-70 de ani – 34.147 bărbați și 27.699 femei, la persoanele de 70-80 ani – 14.607 bărbați față de 11.006 femei[32].

Recensământul conține informații valoroase despre structura populației, după limba maternă și anumite categorii de vârstă. Analizând aceste date statistice, am constatat că, la moldoveni, ponderea cea mai mică (44,3% din total) se înregistra la persoanele tinere, de 20-30 ani, iar proporția cea mai mare (51,1%) era la populația de peste 60 de ani. La ucraineni, proporția cea mai mare (20,1%) era în rândul copiilor și adolescenților, iar cel mai mic procent (18,4%) se consemna la tinerii de 20-30 de ani. La ruși, dimpotrivă, cea mai mică proporție (7,2-7,4%) era la copii și adolescenți, în timp ce 10,1% din tinerii de 20-30 ani considerau rusa drept limbă maternă[33]. Aceste diferențe la anumite categorii de vârstă ne demonstrează că, în rândul tinerilor moldoveni și ucraineni, care trecuse prin școala rusească, se înregistra o tendință mai clară de rusificare, prin adoptarea rusei ca limbă maternă.

Structura socială și ocupațiile de bază ale populației

După categorii sociale, cei mai mulți locuitori erau țărani (1.396.362 – 72,1%), urmați de târgoveți sau mic-burghezi (*мещане*) – 455.476 (23,5%), nobili (21.863 – 1,1%), cler (10.915 – 0,6%) și negustori (3.492 – 0,2%), 24.147 (1,2%) aparțineau la alte categorii sociale, iar 23.157 (1,2%) persoane erau supuși străini. În orașe trăiau 293.332 persoane, inclusiv 231.841 (79%) *meșciani*, 34.652 (11,8%) țărani, 11.766 (4%) nobili, 2.611 (0,9%) negustori, 2.397 (0,8%) cler, 4.867 (1,7%) alte categorii sociale, 5.198 (1,8%) supuși străini[34]. *Meșciani* era o categorie de populație urbană, formată din mici comercianți și negustori, slujitori de nivel inferior. O parte din ei locuiau și în mediul rural, mai ales în târguri. Din totalul de 455.476 târgoveți (*meșciani*) din Basarabia, 231.841 (50,9%) trăiau în 12 orașe, iar 223.635 (49,1%) – în mediul rural.

Sunt interesante și datele statistice despre locuitorii Basarabiei după limba maternă și categoriile sociale principale, cu includerea membrilor de familie:

Populația Basarabiei, după limba maternă și categorii sociale[35]

Limba maternă	total	nobili	cler	negustori	târgoveți	țărani	supuși străini	alții
română	**920.919**	4.281	6.368	79	71.268	821.603	3.840	13.480
ucraineană	**379.698**	1.276	1.135	22	78.694	290.487	5.195	2.889
evreiască	**228.168**	160	-	2.362	214.920	7.650	2.462	614

[32] *Ibidem*, p. 10-11.
[33] Constantin Ungureanu, *Populația Bucovinei și Basarabiei* ..., p. 389.
[34] *Первая всеобщая перепись населения* ..., с. 2.
[35] Calculat după: *Первая всеобщая перепись населения* ..., с. 226-227.

rusă	**155.774**	13.240	2.631	598	65.050	64.683	3.405	6.167
bulgară	**103.225**	151	595	74	11.742	89.841	545	277
germană	**60.206**	231	32	97	2.103	54.749	2.919	75
găgăuză	**55.790**	7	66	1	430	55.021	91	174
poloneză	**11.696**	2.166	8	65	2.769	4.181	2.237	270
țigănească	**8.636**	1	-	-	4.809	3.777	39	10
greacă	**2.737**	81	23	66	697	256	1.575	39
bielorusă	**2.471**	44	18	5	1.148	1.182	45	29
armeană	**2.080**	132	33	115	1.281	113	360	46
alte	**4.012**	93	6	8	565	2.819	444	77
Total	**1.935.412**	**21.863**	**10.915**	**3.492**	**455.476**	**1.396.362**	**23.157**	**24.147**

Așadar, cei mai mulți nobili erau ruși (60,6% din total), urmați de moldoveni (19,6%), polonezi (9,9%) și ucraineni (5,8%). Clerul basarabean era dominat de moldoveni (58,3%), după care urmau ruși (24,1%), ucraineni (10,4%) și bulgari (5,4%). Marea majoritate a negustorilor (67,6%) și aproape jumătate din târgoveți (47,2%) erau evrei. Țărănimea din Basarabia era formată în principal de moldoveni (58,8%) și ucraineni (20,8%), după care urmau bulgari (6,4%), ruși (4,6%), găgăuzi (3,9%) și germani (3,9%). Supușii străini erau din diferite grupuri etnice. Din totalul de 24.147 persoane din alte categorii sociale, 17.596 erau cetățeni de onoare ereditari sau personali împreună cu membrii familiilor lor (inclusiv 12.239 moldoveni, 2.891 ruși, 1.524 ucraineni); 1.184 erau militari cazaci (1.114 de sex masculin și doar 70 de sex feminin), dintre care 1.093 ruși; restul erau în principal din alte categorii sociale (4.153), sau care nu au indicat din ce pătură socială făceau parte (1.179)[36].

Raportat la anumie grupuri etnice, proporția cea mai mare de țărani se înregistra la găgăuzi (98,6%), germani (90,9%), moldoveni (89,2%), bulgari (87%) și ucraineni (76,5%). Evreii, care locuiau mai ales în orașe și târguri, în mare majoritate erau târgoveți (94,2%), doar 3,3% fiind incluși la categoria de țărani. Locuitorii care s-au declarat ruși după limba maternă, aproape în proporții egale erau târgoveți (41,6%) sau țărani (41,5%), iar cca. 8,5% făceau parte din clasa nobilimii. Polonezii erau în proporție de 35,7% țărani, 23,7% – târgoveți, 19,1% – supuși străini, 18,5% – nobili. Cei mai mulți greci (57,5%) erau supuși străini, 25,5% erau târgoveți, 9,3% – țărani. Printre armeni, majoritatea (61,6%) erau târgoveți, iar 17,3% erau considerați supuși străini.

Recensământul conține informații foarte detaliate despre domeniile de activitate ale populației, fiind indicat sexul, vârsta și limba maternă a persoanelor

[36] Первая всеобщая переписъ населения ..., с. 226-227.

care lucrau, precum și numărul membrilor de familie. Conform datelor recensământului, în administrație, justiție și poliție lucrau 2.955 bărbați și 17 femei; în forțele militare erau încadrați 17.055 bărbați; în serviciul divin al bisericii ortotoxe activau 2.901 bărbați și 547 femei; în domeniul învățământului și educației lucrau 2.910 bărbați și 859 femei; în știință, literatură și artă activau 168 bărbați și 24 femei; în domeniul medical și sanitar erau încadrate 1.085 bărbați și 756 femei. Relevante sunt și informațiile despre persoanele care se ocupau cu agricultura, vitărit, pescuit sau silvicultură. Astfel, cu prelucrarea pământului se ocupau 281.534 persoane; cu creșterea vitelor – 4.871; cu pescuitul și vânatul – 1.407, cu lucrul în pădure – 659 persoane. Alte 17.053 persoane (15.599 bărbați și 1.454 femei) se ocupau cu prelucrarea substanțelor fibroase și minerale, a produselor animale, a lemnului și metalelor. La confecționarea hainelor erau implicate 16.310 persoane (12.897 bărbați și 3.413 femei), în construcții, reparații și întreținerea locuințelor munceau 5.452 bărbați și 19 femei, la calea ferată lucrau 2.537 persoane, la poștă, telegraf și telefon – 671 persoane. Comerțul cu diferite produse alimentare și industriale era practicat de 28.365 de persoane (25.501 bărbați și 2.864 femei)[37].

Este interesantă repartiția principalelor grupuri etnice din Basarabia după activități desfășurate:

Principalele grupuri etnice din Basarabia, după activități de bază desfășurate[38]

Activitate	Total	români	ucraineni	evrei	ruși	bulgari	germani	poloni
Adm-ție, poliție	**2.972**	304	525	59	1.725	62	27	221
Armată	**17.055**	844	2.622	1.007	8.065	162	820	2.558
Bis. Ortodoxă	**3.448**	2.388	380	-	534	128	-	-
Învățământ	**3.769**	387	273	1.704	982	99	133	82
Medicină	**1.841**	280	177	431	677	29	61	140
Agricultură	**281.534**	157.590	69.675	3.542	13.345	15.516	9.244	468
Vitărit	**4.871**	3.370	728	61	288	137	177	15
Silvicultură	**659**	75	215	98	245	5	2	13
Pescuit, vânat	**1.407**	115	460	95	703	14	1	2
Prelucrare	**17.053**	3.034	1.820	5.577	2.728	878	1.391	404
Confecție haine	**16.310**	1.781	1.201	9.189	2.130	747	486	212
Construcții	**5.471**	632	914	906	2.470	93	217	123
Cale ferată	**2.537**	115	1.209	107	883	5	21	115

[37] *Первая всеобщая переписъ населения* ..., с. 226-227.
[38] Calculat după: *Первая всеобщая переписъ населения* ..., с.150-151.

Poștă, telegraf	**671**	73	108	23	413	22	6	18
Comerț	**28.365**	1.074	590	23.215	2.239	532	99	92
Alte activități	**86.489**	20.533	14.765	21.341	20.804	2.100	2.015	2.545
Total	**474.452**	**192.595**	**95.662**	**67.355**	**58.231**	**20.529**	**14.700**	**7.008**

Așadar, din totalul de 474.452 (407.859 bărbați și 66.593 femei) de persoane înregistrate cu diferite tipuri de activități, 281.534 (59,3%) se ocupau cu prelucrarea pământului, 28.365 (6%) practicau comercializarea diferitor tipuri de produse, 17.055 (3,6%) erau în serviciu militar, 17.053 (3,6%) se ocupau cu prelucrarea substanțelor fibroase, a produselor animale, a lemnului, metalelor și substanțelor minerale, 16.310 (3,4%) confecționau haine, 5.471 (1,1%) lucrau în construcții, 4.871 (1%) se ocupau cu creșterea vitelor, 3.769 (0,8%) lucrau în sistemul de învățământ și educație etc.

În administrație, judecătorii și poliție erau angajați în principal ruși (58% din total) și ucraineni (17,7%), moldovenii fiind pe locul 3 (doar 10,2%). În serviciul militar se aflau 47,3% ruși, 15,4% ucraineni, 15% polonezi, 5,9% evrei, 4,9% moldoveni. În schimb, serviciul divin din cadrul Bisericii ortodoxe era desfășurat în principal de etnici români (69,3%), urmați de ruși (15,5%), ucraineni (11%) și bulgari (3,7%). Cei mai mulți lucrători din sistemul de învățământ erau evrei (45,2%) și ruși (26%), învățătorii moldoveni constituind doar 10,3% din total. În sistemul medical activau în principal ruși (36,8%), evrei (23,4%) și moldoveni (15,2%).

Basarabia era o provincie unde majoritatea populației locuia în mediul rural și se ocupa cu agricultura. Din peste 280 mii de persoane care se ocupau cu prelucrarea pământului, 56% erau moldoveni, 24,7% – ucraineni, 5,5% – bulgari, 4,7% – ruși, 3,7% – găgăuzi, 3,3% – germani. La fel, cu creșterea vitelor se ocupau cei mai mulți moldoveni (69,2%), urmați de ucraineni (14,9%), ruși (5,9%), germani (3,6%). În schimb, silvicultura, pescuitul și vânătoarea era practicată mai ales de ruși și ucraineni. Peste 17 mii de persoane se ocupau cu prelucrarea produselor animale, a lemnului, metalelor, a substanțelor fibroase și minerale, iar cei mai mulți lucrători din acest domeniu erau evrei (32,7%), etnici români (17,8%), ruși (16%), ucraineni (10,7%). Din totalul de 16.310 lucrători care confecționau haine, peste jumătate erau evrei (56,3%), urmați de ruși (13%), moldoveni (10,9%), ucraineni (7,4%). În sectorul de construcții lucrau mai ales ruși (45,1%), ucraineni (16,7%), evrei (16,6%), moldoveni (11,6%); la calea ferată erau angajați în principal ucraineni (47,7%) și ruși (34,8%); poșta și telegraful era deservit în majoritate de ruși (61,5%) și ucraineni (16,1%). Comerțul cu diferite tipuri de produse alimentare și industriale era dominat de evrei – din 28.365 persoane implicate în această activitate, 23.215 (81,8%) erau evrei, urmați de ruși (7,9%) și moldoveni (3,8%).

Locuitorii Basarabiei, în 1897, originari din alte gubernii și alte țări

Recensământul din 1897 conține informații valoroase despre distribuția teritorială a locuitorilor, care erau originari din alte gubernii rusești sau din alte țări. Aceste date statistice ne ajută să precizăm cele mai importante gubernii rusești și țări, de unde soseau imigranții și în ce județe din Basarabia s-au stabilit cu traiul. Din totalul populației, 1.802.185 (93,1%) erau născuți în localitățile de reședință sau alte localități din Basarabia, 111.540 (5,8%) erau originari din alte gubernii rusești, iar 21.687 (1,1%) erau născuți în alte state. Proporția locuitorilor originari din alte gubernii rusești, era mult mai mare în orașul Chișinău (27.789 persoane – 25,6% din total) și în alte orașe basarabene (29.039 – 15,7%), pe când în mediul rural trăiau doar 54.712 persoane (3,3%), născute în alte gubernii[39]. Totodată, 23.157 persoane erau supuși ai altor țări, cei mai mulți (15.994 – 69,1% din total) fiind supuși ai Austro-Ungariei, urmați de cetățenii români (2.508 – 10,8%), greci (1.620 – 7%) și turci (1.267 – 5,5%)[40].

În Chișinău, marea majoritate a velicorușilor erau originari din 49 de gubernii din partea europeană a Rusiei, inclusiv din 33 de gubernii centrale rusești. Din 36.074 velicoruși din orașul Chișinău, 29.299 (81,2% din total) erau născuți în diferite gubernii din Imperiul Rus, doar 3.225 fiind originari din Basarabia. În Chișinău trăiau atunci și 2.228 lipoveni și reprezentanți ai diferitor secte, o bună parte din ei fiind sosiți din alte gubernii[41].

În Basarabia erau 111.540 persoane (67.883 de sex masculin și 43.657 de sex feminin), originare din alte gubernii. Predominarea evidentă a bărbaților se explică prin staționarea temporară în Basarabia a militarilor, sosirea în orașe și târguri a multor funcționari, meseriași, comercianți, diferiți slujitori. Chiar și în zona rurală, imigranții erau în majoritate de sex masculin. În 1897, în Basarabia erau 17.055 bărbați în serviciul militar (13.089 în orașe și 3.966 în mediul rural). Cei mai mulți militari staționau în orașele Chișinău (7.307), Bender (3.222) și Soroca (727), precum și în mediul rural al județelor Hotin (1.497) și Ismail (1.288)[42]. După datele recensământului, cei mai mulți militari erau ruși (8.065 – 47,3%), ucraineni (2.622 – 15,4%) și polonezi (2.558 – 15%), urmați de evrei (1.007), moldoveni (844), germani (820), tătari (535), bulgari (162) etc[43].

Din totalul de 111.540 persoane, originare din diferite gubernii rusești, 56.828 (50,9% din total) trăiau în orașe, cei mai mulți în Chișinău (27.789), urmat de orașele Bender (9.156), Akkerman (4.344) și Soroca (4.180). În mediul rural locuiau 54.712 persoane, originare din alte gubernii, cei mai mulți în județele Hotin (12.706), Soroca (9.589), Akkerman (6.740), Orhei (6.448), Bălți (6.400). Cei mai mulți imigranți (41.792 persoane) erau veniți din gubernia Podolia, aceștia preferând județele din nordul Basarabiei. În mediul rural trăiau 25.548 persoa-

[39] *Первая всеобщая перепись населения ...,* с. XVI.
[40] *Ibidem*, p. XVIII.
[41] Н.В. Абакумова-Забунова, *Русское население городов Бессарабии XIX в.*, Кишинёв: Business-Elita, 2006, с. 64.
[42] *Первая всеобщая перепись населения ...*, с. 152-157.
[43] *Ibidem*, p. 158-163.

ne, născute în această gubernie, cei mai mulți în județele Hotin (9.026), Soroca (6.843), Orhei (3.515) și Bălți (3.288)[44]. Aceşti imigranți erau în cea mai mare parte ucraineni, care au fondat multe sate noi în nordul Basarabiei, și evrei, care s-au așezat în număr mare mai ales în târguri, în coloniile agricole, dar și în multe sate.

Din gubernia învecinată Herson erau 21.188 persoane, inclusiv 11.204 în mediul urban și 9.984 în localitățile rurale. Aceştia au preferat orașele Chișinău (5.155), Bender (2.957) și Akkerman (1.762), precum și localitățile rurale din județele Akkerman (3.068), Bender (2.970) și Orhei (1.309). Din gubernia Kiev erau 6.373 persoane (2.077 în Chișinău), din gubernia Volâni – 6.098 (2.371 în Chișinău)[45]. Persoanele originare din aceste două gubernii locuiau în diferite orașe și județe, doar în Chișinău fiind în număr mai mare.

În 1897, în Basarabia au fost înregistrate 21.687 persoane, originare din alte state (13.350 de sex masculin și 8.337 de sex feminin). Dacă imigranții, originari din guberniile Imperiului Rus, locuiau în proporții aproape egale, în mediul urban și rural, marea majoritate a persoanelor, născute în alte țări, trăiau în mediul rural (17.442 sau 80,4% din total). Mai mult de jumătate din aceşti imigranți (12.014 – 55,4%) erau originari din Monarhia Austro-Ungară. Cei mai mulți locuiau în nordul Basarabiei, în mediul rural al județelor Hotin (3.552), Bălți (3.141) și Soroca (1.132), precum și în satele din județul Ismail (1.407 persoane)[46]. Imigranții, născuți în Austro-Ungaria, erau în principal ucraineni și evrei, sosiți din Galiția și Bucovina, dar și germani, care trăiau în colonii din nordul și centrul Basarabiei.

Numărul locuitorilor, originari din România, era de 5.552 persoane. Aceştia erau concentrați în principal în satele (2.839 persoane) și orașele (809) din județul Ismail. Cel mai probabil, majoritatea dintre ei s-au stabilit în județele Cahul, Bolgrad și Ismail în perioada, când acestea erau în componența României. În Basarabia trăiau în număr mare și persoane, născute în Turcia (1.542), Bulgaria (745) sau Grecia (736). Persoanele, originare din Grecia, erau concentrate în județul Ismail, cei din Turcia și Bulgaria locuiau preponderent în trei județe din sudul Basarabiei[47].

În Basarabia locuiau 12.014 persoane, născute în Austro-Ungaria, dar numărul supușilor austrieci era de 15.994, adică aproape 4 mii de persoane născute în Basarabia, aveau cetățenia austriacă. Este vorba în primul rând de germanii din unele sate din nordul și centrul Basarabiei, care și în ajunul izbucnirii Primului Război Mondial nu aveau cetățenie rusă. Cei mai mulți supuși austrieci trăiau în mediul rural din județele Hotin (5.306), Bălți (5.075), Soroca (1.699), Ismail (1.591), Chișinău (1.330), în orașele Bălți (817) și Chișnău (543). Locuitori cu cetățenie română, în număr total de 2.508, trăiau în principal, în județele Chișinău (1.175) și Ismail (867). În Basarabia erau 1.620 de cetățeni greci, marea majoritate (1.441) concentrați în județul Ismail[48], dar numai 736 erau născuți în Grecia.

[44] Calculat după: *Первая всеобщая перепись населения* ..., c. 36-37.
[45] *Ibidem*, p. 36-37.
[46] *Ibidem*, p. 38-39.
[47] *Первая всеобщая перепись населения* ..., c. 38-39.
[48] Calculat după: *Первая всеобщая перепись населения* ..., c. 66-67.

Știința de carte în Basarabia (1897)

La sfârșitul secolului al XIX-lea a crescut numărul școlilor din Basarabia, dar care erau cu limba rusă de instruire. Din cauza frecvenței foarte slabe a școlilor, cea mai mare parte a populației Basarabiei era analfabetă. În 1897, din 1.935.412 locuitori ai Basarabiei, doar 301.174 (15,6%) erau știutori de carte. În întreaga gubernie erau știutori de carte 22% din persoanele de sex masculin și 8,9% din persoanele de sex feminin, în orașe puteau citi și scrie 42,8% din locuitorii de sex masculin și 22,3% de sex feminin, în zona rurală erau cărturare doar 18,2% persoane de sex masculin și 2% de sex feminin[49].

În județele Basarabiei, situația era ceva mai bună în Akkerman, unde era concentrată populația germană, și în județul Chișinău, datorită numărului mare de ruși și evrei din capitala guberniei. În alte două județe din sudul Basarabiei, Ismail și Bender, unde era mare proporția locuitorilor de etnie bulgară, găgăuză și rusă, dar existau și mai multe colonii mici germane, puteau să scrie și să citească 16,4%, respectiv 15,8% din totalul populației. Totodată, în județele Orhei, Soroca, Hotin și Bălți din partea nordică și centrală a Basarabiei, populate compact de români, iar în nord și de ucraineni, doar cca. 10-12% din totalul populației era cărturară. Însă, în localitățile rurale din județele Bălți, Chișinău și Soroca, ponderea știutorilor de carte era chiar sub 9,5%. În localitățile urbane din Basarabia, în 1897 locuiau 293.332 persoane, dintre care 96.343 (32,8%) puteau să scrie și citească. Proporția cea mai înaltă de știutori de carte se înregistra în orașele Chișinău (39,3%), Bolgrad (35,1%), Soroca (33,5%) și Bender (32,1%), iar cea mai joasă la Ismail (27%), Hotin (26,1%) și Chilia (doar 20,9%)[50]. Distribuția știutorilor de carte pe județe și după medii este expusă în următorul tabel:

Știutorii de carte din județele Basarabiei (în orașe și mediul rural)[51]

Județele	În orașe			În mediul rural			Total		
	total	cărturari	%	total	cărturari	%	total	cărturari	%
Akkerman	28.258	8.691	*30,8*	236.989	59.244	*25,0*	265.247	67.935	*25,6*
Chișinău	108.483	42.671	*39,3*	171.174	14.448	*8,4*	279.657	57.119	*20,4*
Ismail	60.231	15.957	*26,5*	184.043	24.088	*13,1*	244.274	40.045	*16,4*
Bender	31.797	10.213	*32,1*	163.118	20.616	*12,6*	194.915	30.829	*15,8*
Orhei	12.336	3.542	*28,7*	201.142	22.280	*11,1*	213.478	25.822	*12,1*
Soroca	15.351	5.148	*33,5*	203.510	19.351	*9,5*	218.861	24.499	*11,2*
Hotin	18.398	4.804	*26,1*	289.134	28.910	*10,0*	307.532	33.714	*11,0*
Bălți	18.478	5.317	*28,8*	192.970	15.894	*8,2*	211.448	21.211	*10,0*
Total	**293.332**	**96.343**	**32,8**	**1.642.080**	**204.831**	**12,5**	**1.935.412**	**301.174**	***15,6***

[49] *Первая всеобщая перепись населения* ..., c. XIX.

[50] Constantin Ungureanu, *Știința de carte în teritoriile populate de români la începutul secolului XX*, în „Codrul Cosminului", nr.11 (21), Suceava 2005, p. 101.

[51] Calculat după: *Первая всеобщая перепись населения* ..., c. 94-131.

Așadar, în anul 1897, din totalul populației Basarabiei, doar 15,6% erau știutori de carte, inclusiv 32,8% în orașe și 12,5% în localitățile rurale. În mediul rural se remarca clar județul Akkerman, unde ¼ din locuitori erau cărturari, aici fiind concentrate satele cu populație germană. Pentru comparație, în anul 1900, din totalul populației Bucovinei, 29,7% erau cărturari, cei mai mulți fiind în orașul Cernăuți (58,3%), iar cei mai puțini – în districtele Vijnița (20,3%), Cernăuți rural (20,9%)[52].

Recensământul din 1897 prezintă evaluări statistice despre procentul știutorilor de carte din Basarabia după anumite categorii de vârstă.

Știutorii de carte în Basarabia (după categorii de vârstă și sex)[53]

Categorie de vârstă	De sex masculin			De sex feminin			Total		
	total	cărturari	%	total	cărturari	%	total	cărturari	%
până 10 ani	274.914	12.290	*4,5*	272.700	6.569	*2,4*	547.614	18.859	*3,4*
10-20 ani	220.722	71.409	*32,4*	219.728	31.843	*14,5*	440.450	103.252	*23,4*
20-30 ani	146.007	51.105	*35,0*	138.656	19.370	*14,0*	284.663	70.475	*24,6*
30-40 ani	123.369	37.519	*30,4*	117.642	11.953	*10,2*	241.011	49.472	*20,5*
40-50 ani	95.349	22.313	*23,4*	84.621	6.703	*7,9*	179.970	29.016	*16,1*
50-60 ani	66.561	12.883	*19,4*	59.123	3.971	*6,7*	125.684	16.854	*13,4*
p. 60 ani	64.317	10.250	*15,9*	51.703	2.996	*5,8*	116.020	13.246	*11,4*
Total	**991.239**	**217.769**	***22,0***	**944.173**	**83.405**	***8,8***	**1.935.412**	**301.174**	***15,6***

Astfel, atunci puteau citi și scrie 32,4% din tinerii de 10-20 ani, respectiv 35% și 30,4% din bărbații de 20-40 ani. La femei acest indicator era și mai mic și constituia 14,5% la tinere de 10-19 ani, 14% și 10,2% - la femeile de 20-40 ani. Nivelul științei de carte scădea lent la populația mai în vârstă de 40 de ani. Aceste informații statistice ne demonstrează că învățământul din Basarabia s-a dezvoltat foarte lent, iar ponderea știutorilor de carte la tinerii de 10-20 ani era aproape la fel de mare ca la cei de 30-40 ani și chiar ceva mai joasă ca la locuitorii în vârstă de 20-30 ani. Pentru comparație, în Bucovina învățământul s-a dezvoltat mult mai rapid în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, ceea ce se reflectă și în informațiile privind proporția populației analfabete după anumite categorii de vârstă. În 1900 peste 80% din locuitorii Bucovinei mai în vârstă de 40 de ani erau analfabeți, în schimb la tineri această rată era într-o descreștere rapidă. La începutul secolului XX, aproape ¾ din locuitorii Bucovinei de 31-40 ani, 64,5% din cei de 21-30 ani și doar 44,2% din tinerii de 11-20 ani nu puteau să scrie și să

[52] Constantin Ungureanu, *Populația Bucovinei și Basarabiei* ..., p. 307.

[53] Calculat după: *Первая всеобщая перепись населения* ..., c. 12-13.

citească. În 1910 deja numai 28,1% din tinerii din Bucovina de 11-20 ani, 47,5% din cei de 21-30 ani, 62,4% din cei de 31-40 ani și 74,1% din locuitorii de 41-50 ani erau analfabeți[54].

În Basarabia, peste jumătate din locuitori erau cărturari la greci (65,7%), germani (63,2%), polonezi (54,6%) și armeni (54,3%). Dimpotrivă, ponderea cea mai mică de știutori de carte se consemna la ucraineni (9,3%), români (6,2%) și țigani (doar 0,6% din total). Distribuția știutorilor de carte, după etnii și sex, era următoarea:

Știința de carte în Basarabia în 1897 (după etnii și sex)[55]

Etnia	Total locuitori			Știutori de carte					
	bărbați	femei	total	sex masculin		sex feminin		total	
greci	1.691	1.046	2.737	1.237	*73,1*	562	*53,7*	1.799	*65,7*
germani	30.636	29.570	60.206	19.445	*63,5*	18.624	*63,0*	38.069	*63,2*
polonezi	7.432	4.264	11.696	4.135	*55,6*	2.256	*52,9*	6.391	*54,6*
armeni	1.034	1.046	2.080	684	*66,1*	445	*42,5*	1.129	*54,3*
evrei	112.508	115.660	228.168	55.824	*49,6*	27.922	*24,1*	83.746	*36,7*
ruși	83.184	72.590	155.774	33.181	*39,9*	15.634	*21,5*	48.815	*31,3*
bieloruși	1.332	1.139	2.471	564	*42,3*	131	*11,5*	695	*28,1*
bulgari	52.806	50.419	103.225	16.485	*31,2*	3.228	*6,4*	19.713	*19,1*
găgăuzi	28.897	26.893	55.790	6.104	*21,1*	651	*2,4*	6.755	*12,1*
ucraineni	194.898	184.800	379.698	29.847	*15,3*	5.655	*3,1*	35.502	*9,3*
români	469.852	451.067	920.919	49.216	*10,5*	7.877	*1,7*	57.093	*6,2*
țigani	4.447	4.189	8.636	42	*0,9*	10	*0,2*	52	*0,6*
alții	2.522	1.490	4.012	1.005	*39,8*	410	*27,5*	1.415	*35,3*
Total	**991.239**	**944.173**	**1.935.412**	**217.769**	***22,0***	**83.405**	***8,8***	**301.174**	***15,6***

Recensământul rusesc din 1897 prezintă informații foarte interesante și despre proporția știutorilor de carte din Basarabia după anumite confesiuni. Cel mai bine instruiți erau protestanții (66% de sex masculin, 66,7% de sex feminin), care erau aproape toți germani. Era mare proporția știutorilor de carte la armenii gregorieni (67,3% de sex masculin, 44,6% de sex feminin), la armenii catolici (41,1%, 62,5%), la romano-catolici (respectiv 51,7% și 47,7%). La evrei erau cărturari 49,6% din bărbați și 24,3% din femei, la musulmani – respectiv 30,3% și 30%, la lipoveni – 29,3% și 5,2%. Totuși, cea mai mare parte a populației Basarabiei (moldovenii, ucrainenii, rușii, bulgarii, găgăuzii, țiganii, bielorușii) erau de religie ortodoxă și doar 16,1% din persoanele de sex masculin și 4,2% de sex feminin de această confesiune puteau citi și scrie. De remarcat faptul că, la

[54] Constantin Ungureanu, *Știința de carte în teritoriile populate de români* …, p. 98-99.
[55] *Первая всеобщая переписъ населения* ..., с. 97.

protestanți, romano-catolici și musulmani proporția știutorilor de carte la femei era aproape la fel de mare ca la bărbați, iar la armenii catolici chiar era mai mare acest indicator la femei[56].

Recensământul din 1897 oferă și o precizare foarte interesantă pentru toate etniile despre numărul știutorilor de carte în limba rusă și în alte limbi. Atunci erau în Basarabia 301.174 știutori de carte, dintre care 283.602 aveau doar instruire elementară, iar 17.572 persoane (10.574 de sex masculin și 6.998 de sex feminin) în afară de școlile primare frecventase și alte instituții de învățământ mai superioare. Dintre cei 283.602 locuitori cărturari, care frecventase doar o școală primară, 220.985 (77,9%) erau știutori de carte în rusă, iar 62.617 (22,1%) – în alte limbi. Recensământul nu precizează numărul locuitorilor, care erau cărturari în două sau mai multe limbi. Toți rușii, ucrainenii și bielorușii, precum și aproape toți bulgarii și găgăuzii, care puteau citi și scrie și aveau doar instruire elementară, erau știutori de carte în limba rusă. Numai la germani erau mai mulți știutori de carte în limba maternă decât în limba rusă. Din 37.712 germani, cărturari cu școală elementară, 12.509 (33,2%) au fost instruiți în rusă și 25.203 (66,8%) în alte limbi, adică în germană. Din 82.446 știutori de carte evrei cu școală elementară, cca. 60% au fost instruiți în rusă și cca. 40% în alte limbi. De asemenea, cca. 66,4% dintre știutorii de carte greci, cca. 79,7% din polonezi și cca. 85% din armeni au fost instruiți în rusă, restul în alte limbi. Totodată, din cei 920.919 români basarabeni, doar 57.093 (6,2%) erau știutori de carte, inclusiv 3.290 cu instruire mai mult decât elementară. În același timp, 53.803 români au frecventat doar o școală primară, din care 51.579 (95,9%) erau știutori de carte în rusă și doar 2.224 (4,1%) – în alte limbi, adică în limba maternă[57]. În județul Hotin, populat ca și Bucovina de ucraineni în nord și de români în sud, precum și de un număr important de evrei, doar 8.689 ucraineni (5,3% din total) și 2.565 (3,5%) români erau știutori de carte cu școală elementară. Doar 25 de români din acest județ erau știutori de carte în limba maternă[58]!

[56] *Ibidem*, p. XIX-XX.
[57] *Ibidem*, p. 97.
[58] *Ibidem*, p. 115.